

Aleksandra Gruszczyńska

**Wyniki prac wykopaliskowych na Wzgórzu Zamkowym w Lubaczowie,
woj. Przemyśl w roku 1975**

Prace wykopaliskowe prowadzone na Wzgórzu Zamkowym w Lubaczowie w 1975 r. z ramienia Muzeum Okręgowego w Rzeszowie miały

charakter ratowniczy. Wykopy sondażowe usytuowano na wschodnim stoku wzgórza, w miejscu planowanej budowy amfiteatru.

Wcześniejsze wyniki badań archeologicznych wskazywały na istnienie na omawianym terenie grodziska wczesnośredniowiecznego¹. Z danych historycznych wiadomo, iż na interesującym nas wzgórzu istniał zamek, który przebudował i otoczył wałami Kazimierz Wielki². Nieznane są bliżej dzieje lubaczowskiego zamku. Położony na wschodnich granicach ziem Rzeczypospolitej, był zapewne kilkakrotnie spalony przez Tatarów, Kozaków i Szwedów. Czas powstania ostatniego zamku — pałacu można określić na okres drugiej połowy XVIII w.³ W 1911 r. został rozebrany właściwy zamek, a nazwę tę przejął drugi budynek na wzgórzu, w kształcie litery L (zwany wśród miejscowej ludności Zamkiem II lub Winklem), który został ostatecznie rozebrany w 1949 r.⁴ Opisana powyżej zabudowa wzgórza doprowadziła do zmian w ukształtowaniu jego powierzchni, niszcząc pozostałości grodu wczesnośredniowiecznego. Potwierdzają to stwierdzenie wyniki przeprowadzonych badań wykopaliskowych.

Założono dwa wykopy sondażowe na wschodnim stoku wzgórza, wymiary ich wynosiły 16×1,2 m.

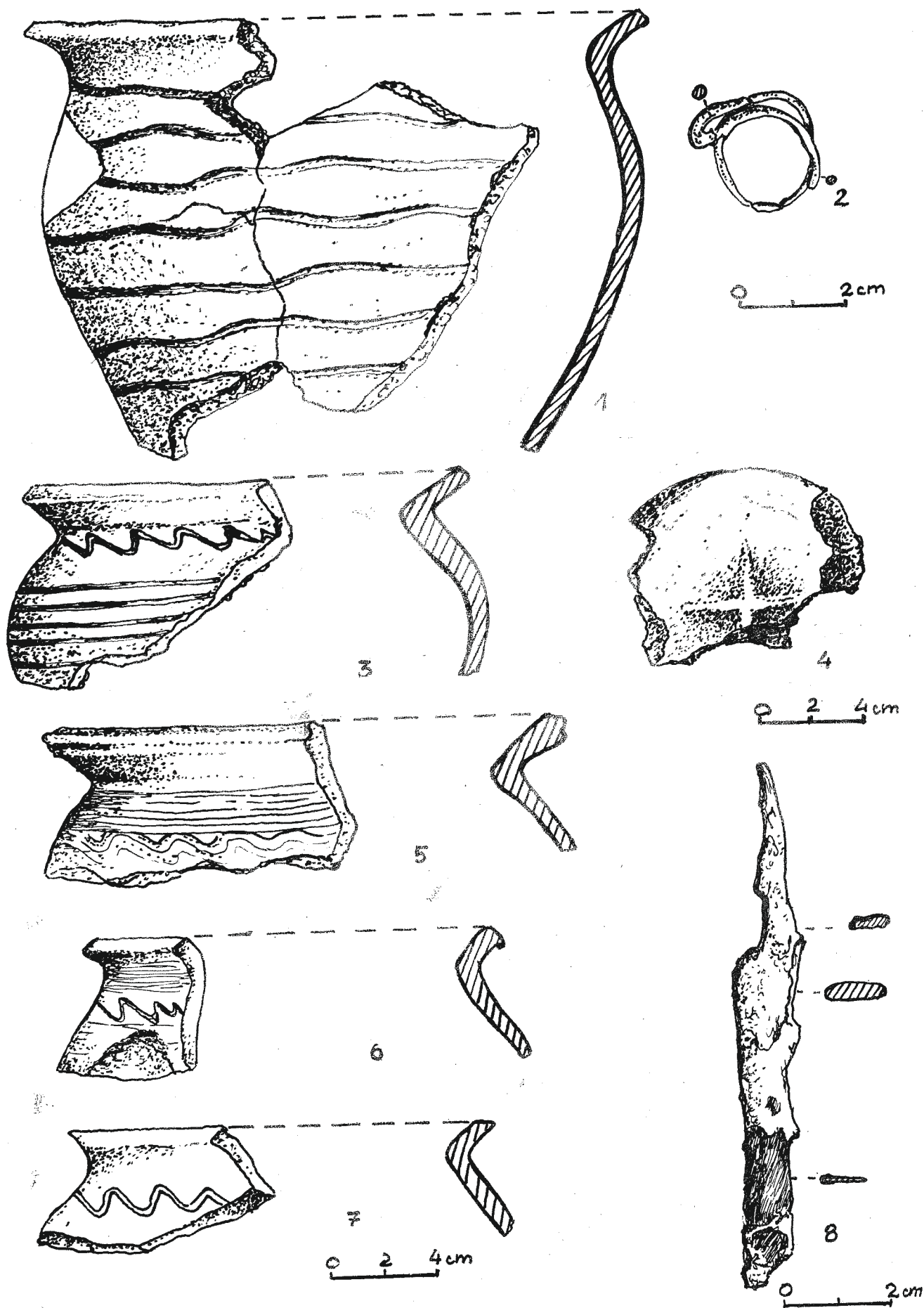
Wykop I — w górnej jego partii w poszczególnych warstwach występowało bardzo dużo gruzu oraz zaprawy wapiennej, zalegających pomiędzy relikdami murów związanych zapewne z Zamkiem II. Odkryte fragmenty murów zbudowane były z cegły łączonej zaprawą wapienno-piaskową (wymiary cegieł 7×14×29 cm, 11×14×29 cm). Niewielka przestrzeń wykopu nie pozwoliła na określenie ich przebiegu. W dolnej części wykopu odsłonięto warstwę czarnej i popielatej sypkiej ziemi z dużą zawartością bardzo drobnej cegły oraz zaprawy. Z powodu wystąpienia wody gruntowej w wykopie na głębokości 210 cm musiano przerwać jego eksplorację, nie dochodząc do calca. Materiał zabytkowy, to nowożytna ceramika oraz kafle.

Wykop II — usytuowano w odległości 27,3 m od wykopu nr I. W górnej partii wykopu (mb. 0—2,5) natrafiono na mur ceglany o grubości 90 cm, wokół wystąpiła warstwa gruzu ceglanego spojonego zaprawą wapienno-piaskową. W mb. 2,5—16 uchwycono ślady warstw wczesnośredniowiecznych. Pod warstwą darni (mb. 2,5—10) występowała ziemia piaszczysta koloru brązowego do głęb. 80 cm od powierzchni gruntu. W mb. 11—16 pod warstwą darni zalegała warstwa ziemi popielatej z dużą ilością cegły oraz zaprawy wapiennej o miąższości od 80—160 cm, poniżej warstwa bardzo czarnej sypkiej ziemi z wkładkami dużej ilości drobnych

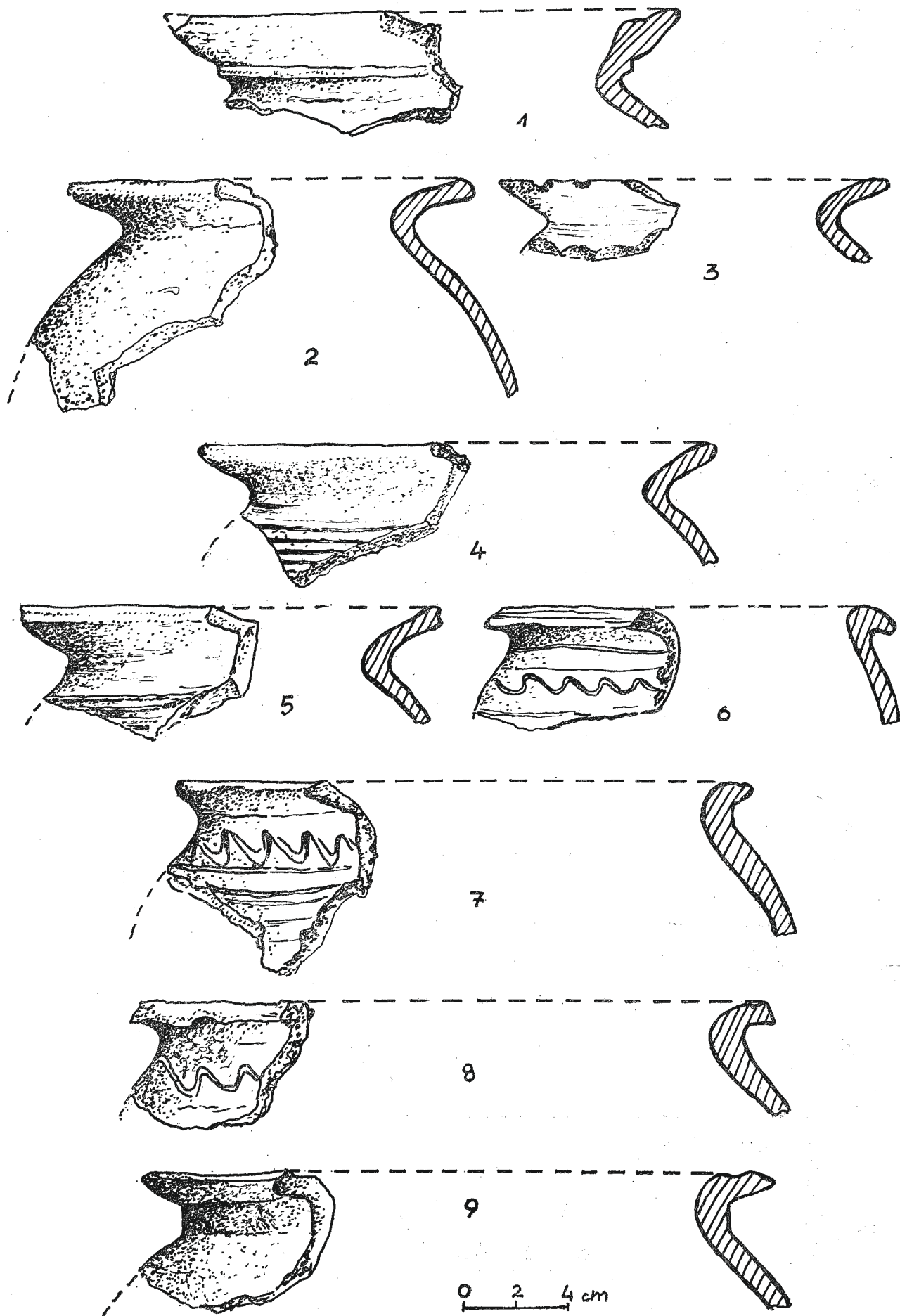
fragmentów cegły oraz fragmentów naczyń wczesnośredniowiecznych i nowożytnych. W mb. 2,5—13 wystąpiły następujące warstwy — głębokość 100—170 cm bardzo czarnej sypkiej ziemi z wkładkami drobnych węgielków drzewnych, polepy oraz żółtego piasku; głębokość 170—180 cm ziemia piaszczysta koloru brązowego; głębokość 180—230 cm bardzo czarna zbita ziemia z wkładkami drobnych węgielków drzewnych i polepy; głębokość 230—290 cm warstwa piasku ze smugami bardzo czarnej ziemi; głębokość 290—370 cm bardzo twarda ziemia z wkładkami węgla drzewnego oraz polepy; poniżej zalegał calec (uchwycono go w mb. 5—6), który stanowił czarny muł.

W mb. 10—11 na głęb. 210 cm oraz 310 cm wystąpiły ślady zbutwiałych belek drewnianych. W opisanych warstwach kulturowych występowały fragmenty naczyń wczesnośredniowiecznych. W mb. 5—6 na głębokości 185 cm w warstwie bardzo czarnej ziemi, z wkładkami węgla drzewnych oraz grudek polepy odkryto 2 czaszki ludzkie, obok, w dużym rozrzucie znaleziono kilka drobnych kości ludzkich, poniżej na głębokości 220 cm odsłonięto czaszkę nr 3, a w pobliżu kilka luźno leżących kości ludzkich. W mb. 9,5 na głębokości 210 cm tuż pod warstwą bardzo czarnej ziemi opisanej powyżej na tle jasnożółtego piasku odkryto 5 czaszek ludzkich (dwie z nich nie zostały wyjęte, ponieważ znajdowały się w profilu wykopu, być może były to całe szkielety), w pobliżu których znaleziono fragment kości piszczelowej.

Materiał zabytkowy odkryty podczas badań stanowi w zdecydowanej większości ceramika. Interesująco przedstawia się materiał wczesnośredniowieczny. Są to naczynia wykonane z glin żelazistych tzw. garncarskich, które po wypaleniu przybierają barwę brązową, ceglastą lub brunatną, a przy zadymieniu nawet czarniawą⁵. Ponadto znaleziono kilka fragmentów naczyń z glinki białej, tzw. kaolinowych (tabl. I, 3, tabl. II, 1), które po wypaleniu nabierają koloru białawego, kremowego, przy zadymieniu często siwawego lub czerniawego⁶. Wszystkie z omawianych naczyń posiadają domieszkę drobno i gruboziarnistego piasku. Ścianki naczyń są dość cienkie i wyrównane. Naczynia są profilowane, o wylewach wywiniętych na zewnątrz i rozwiniętych krawędziach. Czasami występuje rowek na pokrywkę. Na jednym dnie wystąpił znak garncarski w kształcie krzyża (tabl. I, 4). Zaznaczyć należy, iż na zdecydowanej większości naczyń wystąpił ornament w postaci linii falistej lub kompozycji linii falistej z liniami poprzecz-

TABL. I. Lubaczów, woj. Przemyśl, stan. 1. Zabytki z wykopu nr II; 1, 3-7 ceramika; 2 - ozdoba brązowa, 4 - nóż żelazny

TABL. II. Lubaczów, woj. Przemyśl, stan. 1. Ceramika z wykopu nr II

nie żłobkowanymi (tabl. I, 1, 3, 5—7; tabl. II, 1, 4—8).

Ceramikę z grodziska w Lubaczowie na podstawie analogii datuje się na XI—XII w. Nawiązuje ona pod względem formy i techniki wykonania do naczyń grupy II z Niska woj. Tarnobrzeg⁷, z osady na stanowisku nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu⁸, z terenu grodu w Przemyślu⁹, z dalszych analogii wymienić należy ceramikę grupy II z Igołomii, woj. Kraków określanej na XI—XII w., ewentualnie początek XIII w.¹⁰ Jeśli chodzi o ceramikę z glinki białej to podobne naczynia występują w Czermnie nad Huczwą¹¹, w Nisku woj. Tarnobrzeg¹², w Rzeszowie-Staromieściu stan. nr 3¹³, datowane na XI—XII w.

Ponadto z innych zabytków na grodzisku w Lubaczowie znaleziono mocno skorodowany nóż żelazny (tabl. I, 8), ozdobę brązową w kształcie skreću (tabl. I, 2).

Fragmentarycznie przeprowadzone badania wykopaliskowe na wzgórzu Zamkowym w Lu-

baczowie nie pozwalają na wysuwanie szerszych wniosków. Jednakże wyniki wykopalisk poświadczają istnienie wczesnośredniowiecznego osadnictwa na wzgórzu przed budową zamku przez Kazimierza Wielkiego w 1360 r. Ze względu na naturalną obronność wzgórza, otoczonego z trzech stron wodami Lubaczówki, z czwartej fosą oraz rozległymi bagnami i moczarami, teren ten był bardzo dogodny do założenia grodu. Odkrycie w wykopie nr II zbutwiałych belek drewnianych, wiązać należy zapewne z systemem obronnym grodu. Wielka ilość materiału ceramicznego oraz warstwy kulturowe o dużej miąższości, potwierdzają, iż teren ten w okresie wczesnego średniowiecza stanowił obiekt długotrwało zasiedlony. Niezmiernie ciekawe zagadnienie, to fakt odkrycia 8 czaszek ludzkich luźno ułożonych oraz pojedynczych kości szkieletów. Być może zjawisko to należy łączyć z najazdem Tatarów w 1241 r., który to najazd być może położył kres istnieniu wczesnośredniowiecznego grodu w Lubaczowie.

Przypisy

¹ J. Janowski, *Sprawozdanie z badań powierzchniowych na terenie Lubaczowa w r. 1955* (maszynopis w Archiwum Działu Archeologicznego Muzeum Okręgowego w Rzeszowie, J. Machnik, J. Potocki, *Badania archeologiczne w widłach Sanu i Tanwi w r. 1956*, „Sprawozdania Archeologiczne”, T. V, Wrocław, Kraków 1959, s. 252; A. Żaki, *Z archeologii województwa rzeszowskiego*, „Rocznik Przemyski”, T. IX, z. 2, Przemyśl 1962, s. 212—213, ryc. 5; A. Kunysz, *Grodziska w województwie rzeszowskim*, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1966”, Rzeszów 1968, s. 57—58; A. Gruszczyńska, *Lubaczów, woj. przemyskie, stan. 1*, „Informator Archeologiczny”, Badania rok 1975, Warszawa 1976, s. 194.

² J. Bogdanowski, *Fortyfikacje ziemne na terenie powiatu lubaczowskiego*, „Rocznik Ziemi Lubaczowskiej”, T. 2, Lubaczów 1971, s. 15.

³ M. Kopf, *Lubaczowski zamek*, „Rocznik Ziemi Lubaczowskiej”, T. 2, Lubaczów 1971, s. 81.

⁴ M. Kopf, *Lubaczowski zamek...*, s. 87, 88.

⁵ R. Krzywiec, *Podstawy technologii ceramiki*, Wrocław 1952, s. 14.

⁶ A. Abramowicz, *Ceramika z Czermna nad Huczwą*, „Archeologia Polski”, T. IV, Warszawa, Wrocław 1956, s. 152.

⁷ A. Gruszczyńska, *Wczesnośredniowieczna osada w Nisku na tle środowiska geograficznego*, „Rocznik Przemyski”, T. XI, Kraków 1967, s. 29.

⁸ A. Gruszczyńska *Badania na stanowisku nr 3 w Rzeszowie-Staromieściu*, „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1967”, Rzeszów 1971, s. 132.

⁹ A. Kunysz, *Przemyśl w pradziejach i wczesnym średniowieczu*, Przemyśl 1981, ryc. 64, a, b.

¹⁰ J. Machnik, *Igołomia, I. Osada wczesnośredniowieczna*, Wrocław, Warszawa, Kraków 1961, s. 73.

¹¹ A. Abramowicz, *op. cit.*, s. 151.

¹² A. Gruszczyńska, *Wczesnośredniowieczna osada...*, s. 29.

¹³ A. Gruszczyńska, *Badania na stanowisku...*, s. 132.

ERGEBNISSE DER AUSGRABUNGSARBEITEN VON 1975 AUF DEM SCHLOSSHÜGEL WZGÓRZE ZAMKOWE IN LUBACZÓW, WOJEWODSCHAFT PRZEMYŚL

Resümee

Die Ausgrabungsarbeiten wurden an der Ostböschung des Schloßhügels angelegt, an der Stelle, wo der Bau eines Amphitheaters geplant war. Es wurden zwei Probegrabungen angelegt.

In der Ausgrabung I stieß man auf die Mauern des Schlosses II. In der stark vermischten Schicht wurden zig Bruchstücke neuzeitlicher Keramik gefunden.

In der Ausgrabung II wurden Spuren einer frühmittelalterlichen Burgsiedlung aus dem 11.—13. Jahr-

hundert entdeckt. Gefunden wurde Keramik in großen Mengen (Taf. I, 1, 3—7; Taf. II, 1—9). Freigelegt wurden auch Bronzeschmuck in Spiralforn (Taf. I, 2), ein Messer (Taf. I, 8), und eine eiserne Pfeilspitze. Überdies stieß man in einer Tiefe von durchschnittlich 200 cm auf acht Menschenschädel und einzelne Skelettknochen. Den Untergang der Burg verursachte wahrscheinlich der Tatarenüberfall von 1241.